

Patrick Collinson

Reformacija: Kratka povijest

Zagreb, Alfa, 2010, 281 stranica

Nedavno se na hrvatskom knjižnom tržištu pojavila još jedna knjiga o reformaciji iz šesnaestog (i sedamnaestog) stoljeća. Uvijek je zanimljivo vidjeti koje će autore i koja djela hrvatski izdavači odabrati i podastri hrvatskoj čitalačkoj publici. Na našem području, koje je zapravo vrlo slabo upoznato sa spomenutom tematikom (a, nažalost, postoje i mnoge neutemeljene negativne predrasude), svaka knjiga može prilično značajno utjecati na percepciju čitatelja. Osobito je to slučaj s knjigama koje, poput ove, podnaslovom („Kratka povijest“), modernim dizajnom, manjim formatom i prihvatljivom cijenom (75 kuna) ciljaju na širi krug čitatelja.

Autor ovog kratkog prikaza povijesti reformacije je Patrick Collinson, široj hrvatskoj čitalačkoj publici zasigurno nepoznato ime jer je riječ o prvoj njegovoj knjizi prevedenoj na naš jezik. Collinson je Britanac rođen 1929. godine, umirovljeni profesor moderne povijesti sa Sveučilišta Cambridge i član Britanske i Australske akademije. Svoje visoko obrazovanje započeo je studijem povijesti u King's School Ely i Pembroke College Cambridge (1949-1952). Nakon toga je na University of London upisao postdiplomski studij povijesti elizabetinskog razdoblja, koji je 1957. godine završio obranom doktorske teze o puritanizmu u elizabetinsko vrijeme. Od 1961. godine počinje predavati povijest Crkve na King's College London. Zatim (od 1969. godine) predaje na Sveučilištu Sidney, pa (od 1975. godine) predaje povijest na Sveučilištu Kent i modernu povijest na Sveučilištu Sheffield, da bi zadnje razdoblje svoje predavačke karijere proveo na Sveučilištu Cambridge, također predajući povijest (od 1988. godine, pa do umirovljenja 1996. godine). Napisao je više zapaženih djela, između ostalih: *The Elizabethan Puritan Movement* (1967), *The Religion of Protestants: The Church in English Society 1559-1625* (1982) i *Elizabethans* (2003). Za svoj dugogodišnji rad nagrađen je članstvom u spomenutim Akademijama, a dodijeljeno mu je i sedam počasnih doktorata (sveučilišta u Essexu, Kentu, Oxfordu, Sheffieldu, Warwicku, Yorku, te sa Trinity College Dublin), uz brojne druge nagrade i priznanja. Već i letimičan pregled ove impresivne znanstvene biografije (koja je samo manjim dijelom predložena na stražnjim koricama hrvatskog izdanja knjige) budi strahopoštovanje čitatelja koji se odlučuje posegnuti za sadržajem jednog od zadnjih objavljenih djela spomenutog stručnjaka.

Collinsonova „Reformacija“ je postala prilično popularno djelo. Doživjela je već šest izdanja (na engleskom jeziku), od čega dva u obliku zvučnog zapisa. Najprije ju je 2003. godine izdala britanska izdavačka kuća Weidenfeld & Nicolson.

Zatim je 2004. godine knjigu izdala američka izdavačka kuća Modern Library. Nakon toga je uslijedila za knjigu vrlo važna 2005. godina, kada ju je britanska izdavačka kuća Phoenix objavila u ilustriranom izdanju, a iste je godine djelo doživjelo i svoja dva zvučna izdanja – u obliku audiokasete i CD-a (britanski izdavač Recorded Books). Zadnje izdanje knjiga je doživjela 2006. godine (u ponovljenom izdanju kuće Modern Library). Autoru ovih redaka nije poznato je li knjiga prevedena na još koji jezik osim hrvatskoga.

Kako u Predgovoru ističe, autor je ovom knjigom htio odati počast reformaciji, „toj velikoj povijesnoj temi“ (str. 10). Štoviše, kaže da ga je na pisanje potakao i „osjećaj obveze prema čitatelju koji možda ne zna mnogo o reformaciji“ (str. 11). „Nijedna revolucija, koliko god drastična bila, nikada nije sadržavala potpuno poricanje onoga što joj je prethodilo“ (str. 37) - ta rečenica najbolje odražava tezu knjige. Collinson opetovano kroz knjigu naglašava uzročno-posljedičnu povezanost povijesnih događaja, epoha i ličnosti, te i reformaciju promatra kao „dio kontinuuma povijesti“ (str. 29).

Knjiga se sastoji od dvanaest podjednakih poglavlja kojima prethode Predgovor i kratka Kronologija (reformacije u širem smislu). Na kraju knjige se nalaze korisne Preporuke za daljnje čitanje (što je, ujedno, i popis korištene literature, za svako poglavlje posebno) i Pojmovnik (pogrešno prevedeno; treba pisati: Kazalo imena, mjesta i pojmova ili, jednostavno, Kazalo).

U Predgovoru autor govori o svom iskustvu predavanja na temu povijesti reformacije, o svojim kolegama i stručnjacima koji su na njega utjecali u širem smislu, ali i pri nastanku knjige, te o osobnoj motivaciji i pristupu koji je zauzeo prilikom pisanja knjige. Kronologija koju donosi nakon Predgovora je kronologija reformacije u prilično širokom smislu riječi jer obuhvaća razdoblje od početka Zapadnog raskola (1378) pa sve do „slavne revolucije“ u Engleskoj, kada je svrgnut katolički kralj Jakov II. i zakonski zajamčen položaj protestantizma na britanskom otočju (1688-1689). U prvom poglavlju (Reformacija? Koja reformacija?) Collinson dovodi u pitanje shvaćanje reformacije kao iznimnog trenutka u povijesti i najavljuje argumentiranje za svoju tezu (koja će se protezati kroz cijelu knjigu) kako je reformacija dio povijesnog kontinuiteta i razvoja. Ovdje je najbolje citirati samoga autora: „Luther se nije pojavio niotkuda, već iz bogatih izvora kasne srednjovjekovne teologije“ (str. 29); „Danas možemo smatrati korisnim govoriti o srednjovjekovnoj Crkvi i njezinoj reformaciji. Martin Luther, prije srednjovjekovni nego moderni čovjek, ponudio je nove odgovore na stara pitanja. Nova nije postavio“ (str. 32). U drugom poglavlju (Kasnosrednjovjekovna Crkva i njezina reformacija) autor razrađuje misao započetu u prvom poglavlju, ali istodobno priznaje: „... dok čitavo stoljeće govora o reformi nije bilo ništa više od toga, puke riječi na papiru, Lutherova usredotočena koncentracija na Riječ dovela je do stvarne i revolucionarne promjene“ (str. 51). U trećem po-

glavlju (Riječi, jezik, knjige) govori se o važnosti jezika, propovijedi i pisane riječi za nastanak, razvoj i širenje reformacije, kao i o zaslugama pojedinih reformatora za nastanak, odnosno standardizaciju nekih europskih književnih jezika (Luther za njemački, Tyndale za engleski, Calvin za francuski). Četvrto poglavlje (Luther otkriva Evanđelje i upućuje izazov Crkvi) sadržava kratku Lutherovu biografiju i psihološki profil, te sažet opis događaja koji su početku „njegove“ reformacije neposredno prethodili ili nakon nje ubrzo uslijedili. U petom poglavlju (Alternativni uzorci reformacije) Collinson podsjeća na druge, neluteranske tipove vjerske reformacije (zwinglijanizam, anabaptizam itd.) i na druge reformatore (Zwinglija, Bucera itd) koji su djelovali u isto vrijeme kada i Luther, i koji su svi zajedno doprinosili da reformacija bude ono što je bila. Šesto poglavlje (Calvin i kalvinizam) bavi se na poseban način Calvinom i „njegovim“ tipom reformacije; daje njegovu kratku biografiju, psihološki profil, ukratko predstavlja njegovo kapitalno djelo Institucije, teokratsko upravljanje Ženevom i ukazuje na dalekosežne posljedice njegova reformatorskog rada. U sedmom poglavlju (Proturreformacija) govori se o odnosu reformacije i proturreformacije, Tridentskom saboru, nastanku i djelovanju isusovaca itd, uz mnoštvo zanimljivih primjera. Osmo poglavlje (Iznimni slučajevi: reformacija na britanskom otočju) bavi se specifičnim uzrocima i oblicima razvoja reformacije na britanskom otočju. Deveto (Politika), deseto (Narod) i jedanaesto (Umjetnost) poglavlje iznose autorovo shvaćanje utjecaja (teoretskih i praktičnih implikacija) reformacije na političko uređenje, na život prosječnog čovjeka te na umjetničko stvaralaštvo. Zadnje, dvanaesto poglavlje (Razvođe reformacije), umjesto svojevrsnog zaključka knjige (budući da formalni zaključak ne postoji), otvara neka nova pitanja i čitatelja ostavlja pod dojmom da zasigurno postoji i drugi dio knjige (koji ne postoji) u kojemu će se sve kroz knjigu izrečene misli napokon sabrati i dobiti izgled (i kvalitetu) zaokružene cjeline.

Razmotrimo sada ukratko vrijednost i znanstvenost knjige. Većina pozitivnih elemenata je već spomenuta u uvodnom dijelu ovog prikaza (obećavajući naslov, privlačan moderni dizajn omota, praktičan manji format, prihvatljiva cijena, kompetentan autor). Spomenutima možemo pridodati i priličan broj zanimljivih činjenica i usporedbi koje autor donosi da jasnije ilustrira temu o kojoj piše. Međutim, opći dojam o knjizi nije tako pozitivan. Iako su mišljenja međunarodne čitalačke publike i kritike o ovom djelu podijeljena i imaju zaista širok raspon od bujica riječi pohvale, pa sve do žaljenja za novcem potrošenim na kupnju knjige, autor ovih redaka mora se svrstati na stranu onih koji smatraju da knjiga ne služi baš na čast svome autoru. Uostalom, što i očekivati od knjige o kojoj autor u Predgovoru piše: „U ovoj sam se knjizi opustio i vjerojatno napravio toliko pogrešaka da ih je nemoguće i prebrojiti... Bolje je biti u krivu, nego dosađivati...“ (str. 10. i 11)!? Knjiga koju je namijenio „prosječnom čitatelju koji možda ne zna mnogo o reformaciji“ (str. 11) zapravo podrazumijeva prilično predznanje tema-

tike bez kojega ju je gotovo nemoguće pratiti i razumjeti. Djelo gotovo da i nema sistematičnosti (osim, donekle, u naslovima poglavlja), a nepostojanje bilješki na nekim mjestima zaista može uzrokovati frustraciju, jer se o nekim značajnim povijesnim osobama govori gotovo kao u kvizu u kojemu treba pogoditi o kome je riječ (npr. rečenica počinje s „Riječima jednog Škota iz tog vremena...“; str. 163). Dok o nekim pitanjima iznosi zaista nepotrebne detalje (npr. o tome gdje je Luther kao dječak brao jagode), kod Collinsona mnoge velike teme reformacije (ako su uopće i spomenute!) ostaju nedorečene, a raznim „šaljivim“ dosjerkama i usporedbama nerijetko ih čak (tako se barem čini!) i banalizira. Povrh svega spomenutog i nespomenutog, mora se reći da i prijevod (uključujući lekturu) nije baš najuspjeliji.

Riječ je, dakle, o knjizi za koju ne znamo kome bismo ju preporučili (početnicima je prezahtjevna, nesistematska itd, a studentima i stručnjacima previše neozbiljna i površna). Ipak, izdavačima hrvatskog prijevoda ove knjige treba odati priznanje da su željeli hrvatsku čitalačku publiku obogatiti za još jednu knjigu na temu kod nas tako slabo poznatog protestantizma. Neka ova knjiga i ovaj iskren osvrt na nju posluže kao upozorenje svima koji će se u budućnosti latiti odgovornog uredničkog zadatka izbora knjigâ za prevođenje i ujedno poticaj da se pretходно provjeri njihova kvaliteta. Očito je da veliko ime nije ujedno i garancija kvalitete. Ili je možda samo riječ o iznimci koja potvrđuje pravilo?

Tomislav Vidaković

Dietrich Bonhoeffer

Etika

Ex libris i Synopsis, Rijeka i Sarajevo, 2009, 412 str.

Dietrich Bonhoeffer (4. veljače 1906, Berslau, danas Wrocław, Poljska - 9. travnja 1945. Flossenbug, Njemačka), njemački evangelički teolog, doktorirao je 1927. na Sveučilištu u Berlinu i otišao 1930. na postdoktorske studije u SAD na Union Theological Seminary u New Yorku. Nakon što je zaređen za svećenika 1931, od 1934. postaje član Ispovijedajuće crkve koja je predstavljala odgovor na priključenje Njemačke evangeličke crkve nacističkom režimu. U veljači 1945. zatočen je u koncentracijskom logoru Buchenwald, a 8. travnja u Flossenburgu osuđen na smrt vješanjem.

U životu i djelu Dietricha Bonhoeffera evanđelje nije ostalo nijemo. Bonhoeffer je u jednom trenutku, na jednom mjestu rekao istinu. Kako je njegova riječ postala istina? Spoznao je tko ga je potaknuo na govor i što ga je ovlastilo da govori, spoznao je mjesto na kojem se nalazio te je predmet o kojem je govorio